

Sygn. akt III USK 412/21

POSTANOWIENIE

Dnia 24 maja 2022 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Dawid Miąsik

w sprawie z odwołania K. S.-B.

od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w W.

o wysokość podstawy wymiaru składek,

na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w dniu 24 maja 2022 r.,

na skutek skargi kasacyjnej organu rentowego od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 15 października 2020 r., sygn. akt III AUa [...],

- 1. odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania,**
- 2. zasądza na rzecz odwołującej się od organu rentowego kwotę 240 (dwieście czterdzieści) złotych tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu kasacyjnym.**

UZASADNIENIE

Decyzją z 28 czerwca 2019 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w W. (organ rentowy) stwierdził, że podstawa wymiaru składek na ubezpieczenia K. S.-B. (wnioskodawczynie) jako osoby prowadzącej pozarolniczą działalność gospodarczą wynosi za maj 2014 r. – 362,52 zł, za czerwiec i lipiec 2014 r. – 2.247,60 zł.

Wnioskodawczynie zaskarżyła powyższą decyzję organu rentowego, domagając się ustalenia, że podstawa wymiaru składek wynosi w maju 2014 r. – 1.510,48 zł, w czerwcu i lipcu 2014 r. – 9.365,00 zł, gdyż jako osoba prowadząca działalność gospodarczą posiada swobodę w określeniu podstawy wymiaru składek

na ubezpieczenia społeczne, a ponadto od rozpoczęcia prowadzenia działalności gospodarczej osiągała z niej znaczne dochody, których wysokość pozwalała na opłacenie deklarowanych składek ubezpieczeniowych. Organ rentowy wniosł o oddalenie odwołania i zasądzenie kosztów zastępstwa procesowego.

Wyrokiem z 11 grudnia 2019 r., VII U [...] Sąd Okręgowy w Ś. zmienił zaskarżoną decyzję w ten sposób, że nakazał organowi rentowemu przyjęcie przy ustaleniu podstawy wymiaru składek na ubezpieczenie wnioskodawczynie kwoty 3.746 zł, oddalając odwołanie w pozostałej części.

Sąd Okręgowy ustalił, że wnioskodawczynie w okresie od 20 lipca 2009 r. do 31 stycznia 2013 r. była zatrudniona jako księgowa w biurze rachunkowym E. S. . W 2008 r. ukończyła studia wyższe w zakresie rachunkowości i auditingu, w dniu 30 grudnia 2010 r. uzyskała tytułu certyfikowanego księgowego. W dniu 27 maja 2014 r. zarejestrowała działalność gospodarczą pod nazwą Biuro Rachunkowe K. S.-B., której przedmiotem była działalność rachunkowo-księgowa i doradztwo podatkowe. Wiedziała wówczas, że jest w ciąży. Od maja 2014 r. leczyła się również w poradni hematologicznej z powodu nadpłytkowości krwi. Wnioskodawczynie zatrudniała pracowników na podstawie umowy o pracę oraz na podstawie umowy zlecenia. W osiągała przychód w wysokości: w 2014 r. wnioskodawczynie 77.320,00 zł, w 2015 r. 141.010,00 zł, w 2016 r. 145.245,00 zł, w 2017 r. przychód 127.290,00 zł, a w 2018 r. przychód 113.630,00 zł. Wnioskodawczynie zadeklarowała podstawę wymiaru składek na obowiązkowe ubezpieczenia społeczne i dobrowolne ubezpieczenia chorobowe w wysokości za: maj 2014 r. – 1.510,48 zł, czerwiec 2014 r. – 9.365,00 zł, lipiec 2014 r. – 9.365,00 zł. Za sierpień 2014 r. wnioskodawczynie zadeklarowała podstawę wymiaru składek na ubezpieczenia obowiązkowe i dobrowolne chorobowe wynoszącą 60% prognozowanego przeciętnego wynagrodzenia miesięcznego, która proporcjonalnie pomniejszona o dni niezdolności do pracy wyniosła 2.030,09 zł. Od 25 listopada 2015 r. wnioskodawczynie deklarowała podstawę wymiaru składek na ubezpieczenia obowiązkowe i dobrowolne chorobowe wynoszącą 60% prognozowanego przeciętnego wynagrodzenia miesięcznego, która była proporcjonalnie pomniejszona o dni niezdolności do pracy. Łączna kwota wypłaconych z ubezpieczenia społecznego świadczeń dla wnioskodawczynie wyniosła 175.468,61

zł. Z kolei za okres od maja 2014 r. do października 2018 r. wnioskodawczyni uiściła składki na ubezpieczenia społeczne w wysokości 26.619,68 zł.

Przy tak ustalonym stanie faktycznym Sąd Okręgowy uznał odwołanie wnioskodawczyni za częściowo uzasadnione. Sąd Okręgowy stwierdził, że zgodnie z art. 6 ust. 1 pkt 5 i art. 12 ust. 1 w związku z art. 13 pkt 4 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2019 r., poz. 300 ze zm., dalej jako ustawa systemowa) osoby prowadzące pozarolniczą działalność gospodarczą podlegają obowiązkowo ubezpieczeniom emerytalnemu, rentowym oraz wypadkowemu od dnia rozpoczęcia do dnia zaprzestania wykonywania tej działalności, z wyłączeniem okresu, na który wykonywanie działalności zostało zawieszone na podstawie przepisów o swobodzie działalności gospodarczej. Natomiast w myśl art. 11 ust. 2 ustawy systemowej dobrowolnie ubezpieczeniu chorobowemu podlegają osoby prowadzące pozarolniczą działalność gospodarczą. Do zadań organu rentowego należy. wymierzanie i pobieranie składek na ubezpieczenia społeczne, których wysokość w razie niezłożenia w terminie deklaracji rozliczeniowej, bądź złożenia jej w nieprawidłowej wysokości ustala się według zasad z art. 18. Z art. 18 ust. 8 wynika zaś, że podstawę wymiaru składek na ubezpieczenia emerytalne i rentowe ubezpieczonych prowadzących pozarolniczą działalność gospodarczą stanowi zadeklarowana kwota, nie niższa jednak niż 60% prognozowanego przeciętnego wynagrodzenia miesięcznego przyjętego do ustalenia kwoty ograniczenia rocznej podstawy wymiaru składek, ogłoszonego w trybie art. 19 ust. 10 ustawy systemowej na dany rok kalendarzowy. Z kolei zgodnie z art. 18 ust. 9 ustawy systemowej za miesiąc, w którym nastąpiło odpowiednio objęcie ubezpieczeniami emerytalnym i rentowymi lub ich ustanie i jeżeli trwały one tylko przez część miesiąca, kwotę najniższej podstawy wymiaru składek zmniejsza się proporcjonalnie, dzieląc ją przez liczbę dni kalendarzowych tego miesiąca i mnożąc przez liczbę dni podlegania ubezpieczeniu. W myśl art. 18 ust. 10 ustawy, zasady zmniejszania najniższej podstawy wymiaru składek, o których mowa w ust. 9, stosuje się odpowiednio w przypadku niezdolności do pracy trwającej przez część miesiąca, jeżeli z tego tytułu ubezpieczony spełnia warunki do przyznania zasiłku.

Sąd Okręgowy częściowo podzielił stanowisko organu rentowego, że celem zgłoszenia wnioskodawczynie do ubezpieczeń społecznych z tytułu prowadzenia działalności gospodarczej przy zadeklarowaniu maksymalnej podstawy wymiaru składek było uzyskanie korzyści z ubezpieczenia chorobowego w wysokości nieproporcjonalnej do uiszczonych składek. Sąd Okręgowy podniósł, że wnioskodawczynie od początku rozpoczęcia działalności gospodarczej zaczęła osiągać przychód i dochód, które średnio miesięcznie kształtowały się na poziomie ponad 10 tys. zł i 7 tys. zł, a tym samym osiągały wysokość tylko niewiele niższą niż ta na dzień wydania zaskarżonej decyzji. Z drugiej strony, wnioskodawczynie już w około trzy miesiące po rozpoczęciu prowadzenia działalności gospodarczej wykorzystwała długotrwały okres zasiłkowy, a następnie macierzyński, po którym często przebywała na zasiłkach chorobowych.

Zdaniem Sądu Okręgowego, w sprawie ma znaczenie i to, że od 25 listopada 2015 r. wnioskodawczynie deklarowała podstawę wymiaru składek na ubezpieczenia obowiązkowe i dobrowolne chorobowe wynoszącą 60% prognozowanego przeciętnego wynagrodzenia miesięcznego, proporcjonalnie pomniejszoną o dni niezdolności do pracy, co oznacza, zdaniem Sądu Okręgowego, że wnioskodawczynie - prowadząc biuro rachunkowe - doskonale musiała sobie zdawać sprawę z zasad podlegania ubezpieczeniom i relacji między opłaconymi składkami a świadczeniami jakie może uzyskać ubezpieczony podczas pobytu na zasiłku.

Można było, w ocenie Sądu pierwszej instancji, przyjąć, że od początku prowadzenia działalności gospodarczej wnioskodawczynie miała wystarczające środki na uiszczenie składki od zadeklarowanej przez siebie maksymalnej wysokości podstawy wymiaru, ale nie oznacza to racjonalności w sytuacji długofalowego jej prowadzenia, skoro w razie nie korzystania ze świadczeń chorobowych poniesione znaczne koszty ubezpieczenia nie odpowiadają ryzyku z jakiego tytułu zostały poniesione. Sama wnioskodawczynie wskazała przecież przyczyny, dla których zaprzestała uiszczania składek od początkowo deklarowanej maksymalnej podstawy. Przystępując do ubezpieczenia, wnioskodawczynie wiedziała, że jest w ciąży i będzie w niedługiej przyszłości korzystać długoterminowo ze świadczeń chorobowych, a występująca u niej nadpłytkowość krwi,

o której odwołująca miała wiedzę, zwiększała prawdopodobieństwo korzystania z tych świadczeń.

Sąd Okręgowy zwrócił uwagę, że wnioskodawczynie przebywała na zasiłkach przez okres blisko 3 lat i znała proporcję między kwotami wpłaconymi (26.619,20 zł) do systemu ubezpieczeń a z niego uzyskanymi (175.468,61 zł.).

Sąd Okręgowy nie podzielił natomiast poglądu, by wobec stabilnej i dobrej sytuacji finansowej wnioskodawczynie mogła zgłosić się do dobrowolnego ubezpieczenia chorobowego z podstawą wymiaru składek stanowiącą tylko 60% prognozowanego przeciętnego wynagrodzenia miesięcznego. Wskazał, że organ rentowy takie stanowisko zajął dyskrejonalnie, zdając się jedynie na swoją wiedzę, wynikającą ze spojrzenia na przebieg ubezpieczenia wnioskodawczynie jedynie z perspektywy czasu – na dzień wydania decyzji, w oparciu o proporcje między kwotami wniesionymi do systemu i z niego pobranymi. Dysproporcja pomiędzy wysokością świadczeń wniesionych do systemu, a z niego pobranych doprowadziła Sąd Okręgowy do wniosku, że zasadne było ustalenie dla wnioskodawczynie podstawy wymiaru składek na ubezpieczenia liczonej od prognozowanego przeciętnego miesięcznego wynagrodzenie brutto w gospodarce narodowej w 2014 r., czyli kwoty 3.746,00 zł. wskazanej w obwieszczeniu Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 13 grudnia 2013 r. w sprawie kwoty ograniczenia rocznej podstawy wymiaru składek na ubezpieczenia emerytalne i rentowe w roku 2014 oraz przyjętej do jej ustalenia kwoty prognozowanego przeciętnego wynagrodzenia (Dz.U. M.P. poz. 1028).

Wnioskodawczynie zaskarżyła wyrok Sądu Okręgowego apelacją w części oddalającej odwołanie oraz dotyczącej rozstrzygnięcia o kosztach procesu.

Wyrokiem z 15 października 2020 r., III AUa [...] Sąd Apelacyjny w [...] zmienił zaskarżony wyrok i poprzedzającą go decyzję organu rentowego w ten sposób, że ustalił podstawę wymiaru składek na ubezpieczenia społeczne wnioskodawczynie w okresie maj-lipiec 2014 r. w wysokości deklarowanej przez wnioskodawczynię. Sąd Apelacyjny stwierdził, że w myśl art. 20 ust. 1 ustawy systemowej, podstawę wymiaru składek na ubezpieczenie chorobowe oraz ubezpieczenie wypadkowe stanowi podstawa wymiaru składek na ubezpieczenie emerytalne i ubezpieczenia rentowe, z zastrzeżeniem ust. 1 i ust. 3, a zatem przy

ustalaniu podstawy wymiaru składek na ubezpieczenie chorobowe oraz ubezpieczenie wypadkowe nie stosuje się ograniczenia, o którym mowa w art. 19 ust. 1., a podstawa wymiaru składek na ubezpieczenie chorobowe osób, które ubezpieczeniu chorobowemu podlegają dobrowolnie, nie może przekraczać miesięcznie 250% prognozowanego przeciętnego wynagrodzenia, o którym mowa w art. 19 ust. 10. W ocenie Sądu Apelacyjnego kluczowa dla sprawy była odpowiedź na pytanie, czy organ rentowy jest uprawniony do kwestionowania kwoty zadeklarowanej przez osobę prowadzącą pozarolniczą działalność, jako podstawy wymiaru składek na ubezpieczenia społeczne jeżeli mieści się ona w granicach określonych ustawą.

Zdaniem Sądu Apelacyjnego podstawa wymiaru składek na ubezpieczenia społeczne z tytułu prowadzenia działalności gospodarczej nie może być ograniczana jedynie do rzeczywistych dochodów z tego tytułu w poszczególnych miesiącach, ale punktem odniesienia dla jej ustalenia mogą być prognozowane przez przedsiębiorcę dochody oparte na realnych przesłankach, co zgodne jest z samą ideą ustalania podstawy wymiaru składki w wysokości deklarowanej a nie od przychodu, czy dochodu. Obowiązek opłacania składek na ubezpieczenia społeczne i ich wysokość nie są więc powiązane z osiągniętym faktycznie przychodem, lecz wyłącznie z istnieniem tytułu ubezpieczenia i zadeklarowaną przez ubezpieczonego kwotą, niezależnie od tego, czy ubezpieczony osiąga przychody i w jakiej wysokości. W odniesieniu do dobrowolnego ubezpieczenia chorobowego tych osób ustawodawca zastrzegł górną kwotę graniczną podstawy wymiaru składek. W konsekwencji, po stronie osoby prowadzącej pozarolniczą działalność istnieje uprawnienie do zadeklarowania w granicach określonych ustawą dowolnej kwoty, jako podstawy wymiaru składek na ubezpieczenia społeczne, wobec czego sposób, w jaki realizuje to uprawnienie zależy wyłącznie od jej decyzji. Ingerencja w tę sferę jakiegokolwiek innego podmiotu, w tym organu rentowego, jest niedopuszczalna, chyba że ma wyraźne umocowanie w przepisach.

Skargę kasacyjną od powyższego wyroku Sądu Apelacyjnego wniósł organ rentowy, zaskarżając go w całości. Wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania został oparty na przesłance potrzeby wykładni przepisów budzących

poważne wątpliwości i wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, która sprowadza się do przyjęcia, że istotne jest wyłącznie istnienie ważnego tytułu podlegania ubezpieczeniom społecznym oraz wola osoby prowadzącej działalność gospodarczą respektująca wyłącznie ustawowe ograniczenia wynikające z art. 18 ust. 8 oraz w zakresie składki na ubezpieczenie chorobowe.

Wnioskodawczynie w odpowiedzi na skargę kasacyjną organu rentowego wniosła o odmowę przyjęcia jej do rozpoznania i zasądzenie kosztów postępowania kasacyjnego, w tym kosztów zastępstwa procesowego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna nie kwalifikowała się do przejęcia celem jej merytorycznego rozpoznania. Podnoszona przez organ rentowy kwestia została już rozstrzygnięta w judykaturze Sądu Najwyższego. Z orzecznictwa tego wynika, że organ rentowy nie jest uprawniony do kwestionowania kwoty zadeklarowanej przez osobę prowadzącą pozarolniczą działalność jako podstawy wymiaru składek na ubezpieczenia społeczne, jeżeli mieści się ona w granicach określonych ustawą systemową (uchwała Sądu Najwyższego w składzie siedmiu sędziów z dnia 21 kwietnia 2010 r., II UZP 1/10, OSNP 2010 nr 21-22, poz. 267; wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 30 maja 2000 r., K 37/98, OTK ZU 2000 nr 4, poz. 112; wyrok Sądu Najwyższego dnia 5 kwietnia 2022 r., III USKP 120/21, niepublikowany).

Analiza art. 18 ustawy systemowej prowadzi do jednoznacznego wniosku, że podstawa wymiaru składek na ubezpieczenie społeczne osób prowadzących pozarolniczą działalność została określona inaczej niż w przypadku ubezpieczonych, co do których podstawę tę odniesiono do przychodu w rozumieniu przepisów o podatku dochodowym od osób fizycznych lub kwoty uposażenia, wynagrodzenia bądź innego rodzaju świadczenia. Łączy się to ze specyfiką działalności prowadzonej na własny rachunek i trudnościami przy określaniu

przychodu z tej działalności. Z tych względów określenie wysokości podstawy wymiaru składek na ubezpieczenia społeczne ustawodawca pozostawił osobom prowadzącym pozarolniczą działalność, stanowiąc w art. 18 ust. 8 ustawy systemowej, że podstawę wymiaru składek na ubezpieczenia emerytalne i rentowe ubezpieczonych, o których mowa w art. 6 ust. 1 pkt 5, stanowi zadeklarowana kwota, nie niższa jednak niż 60% prognozowanego przeciętnego wynagrodzenia miesięcznego przyjętego do ustalenia kwoty ograniczenia rocznej podstawy wymiaru składek, ogłoszonego w trybie art. 19 ust. 10 na dany rok kalendarzowy. Wynika to ze zróżnicowanej wysokości przychodów w poszczególnych miesiącach, a w konsekwencji niemożności jej przewidzenia. Jednocześnie deklaracja rozliczeniowa, imienne raporty miesięczne oraz opłacenie składki za dany miesiąc dokonywane są w następnym miesiącu, a zatem po tym jak przychód za poprzedni miesiąc jest już ustalony (art. 47 ust. 1 ustawy systemowej). Z tego powodu, jako aksjologiczną podstawę umożliwienia zadeklarowania kwoty stanowiącej podstawę wymiaru, należy wskazać niemal brak możliwości jednoznacznego i obiektywnego ustalenia wartości pracy samego przedsiębiorcy w strumieniu przychodów przedsiębiorstwa za poprzedni miesiąc, na który to przychód mogą się składać również dochody z majątku czy zysk z pracy zatrudnionych w nim osób (szerzej na ten temat: T. Lasocki: Wybrane problemy kształtowania tytułów ubezpieczeniowych w ubezpieczeniu emerytalnym i rentowym, Ubezpieczenia Społeczne. Teoria i praktyka 2017 nr 3, s. 66-68). Minimalna wysokość możliwej do zadeklarowania kwoty została określona w art. 18 ust. 8 ustawy systemowej i wynosi 60% prognozowanego przeciętnego wynagrodzenia miesięcznego, zaś w odniesieniu do uprawnienia z art. 18a ust. 1 tej ustawy – 30% kwoty minimalnego wynagrodzenia. W myśl uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 21 kwietnia 2010 r., II UZP 1/10 (OSNP 2010 nr 21-22, poz. 267) Zakład Ubezpieczeń Społecznych nie jest uprawniony do kwestionowania kwoty zadeklarowanej przez osobę prowadzącą pozarolniczą działalność jako podstawy wymiaru składek na ubezpieczenia społeczne, jeżeli mieści się ona w granicach wyznaczonych ustawą systemową (uchwała Sądu Najwyższego z 11 lipca 2019 r., III UZP 1/19, OSNP 2020 nr 1, poz. 7).

Mając na względzie powyższe, Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji.

a.s.